

Kvarteret ble bygd av Meldalhus A/S og sto ferdig til påskesesongen 1989 med 16 senger fordelt på tre soverom, dessuten stue, matbod og gang. (Se for øvrig egen artikkel i årboka for 1988.)

Til slutt noen ord om Trollheimshyttas fremtid. Vi har sett at antall overnattinger etter krigen økte sterkt i forhold til årene før 1940. Selv om antall overnattinger har variert sterkt siden de første etterkrigsårene, har tendensen over tid vært økt besøk. I årene 1979-80 samt i de siste to årene har besøket vært oppe i 2500 pr. år, fordelt på påske- og sommersesongen. Dette gir et gjennomsnittlig belegg pr. natt på ca 36. Med det er man vel på vei til å nå det antall gjester hytta har kapasitet til å ta imot. Trafikken er nå engang ujevn fordelt i sommersesongen, med få gjester de første to-tre ukene og stor pågang senere i sesongen. Dette betyr mange dager med et stort antall flatsenger, noe som er en stor belastning både for gjester og betjening.

Ved 100-årsjubileet for Trollheimshytta bør en derfor vurdere om en ønsker å beholde hytta som den er i dag eller om det på sikt kan være aktuelt med ytterligere kapasitetsøkning.

(Intervjuer ved Per Christiansen)

SVEN KOLSTAD (1931), Trondheim. Medlem av TTs styre 1980-88. Arbeidet i tre år i organisasjonskomiteen for det nye landsforbundet.

TT's eldste hytte som den tar seg ut ved 100-årsjubileet.

ERIK STABELL

Veien over Dovrefjell

Av BIRTHE WEBER

Den eldste veien som knyttet Sør-Norge til Trøndelagsbygdene og det nordenfjelske skal, etter å ha fulgt Gudbrandsdalen, ha gått fra Tofte på Dovre over fjellet til Hjerkinns og videre også over fjellet frem til Oppdal, ikke gjennom Drivdalen som nå.

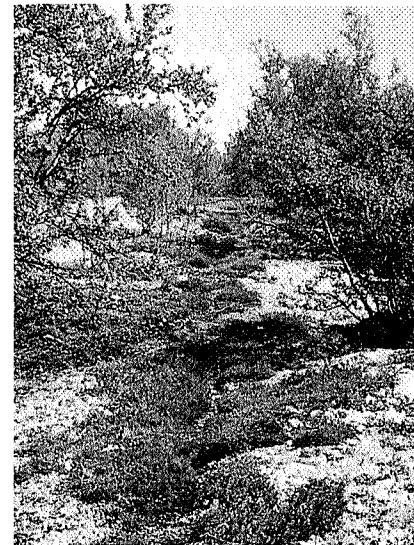
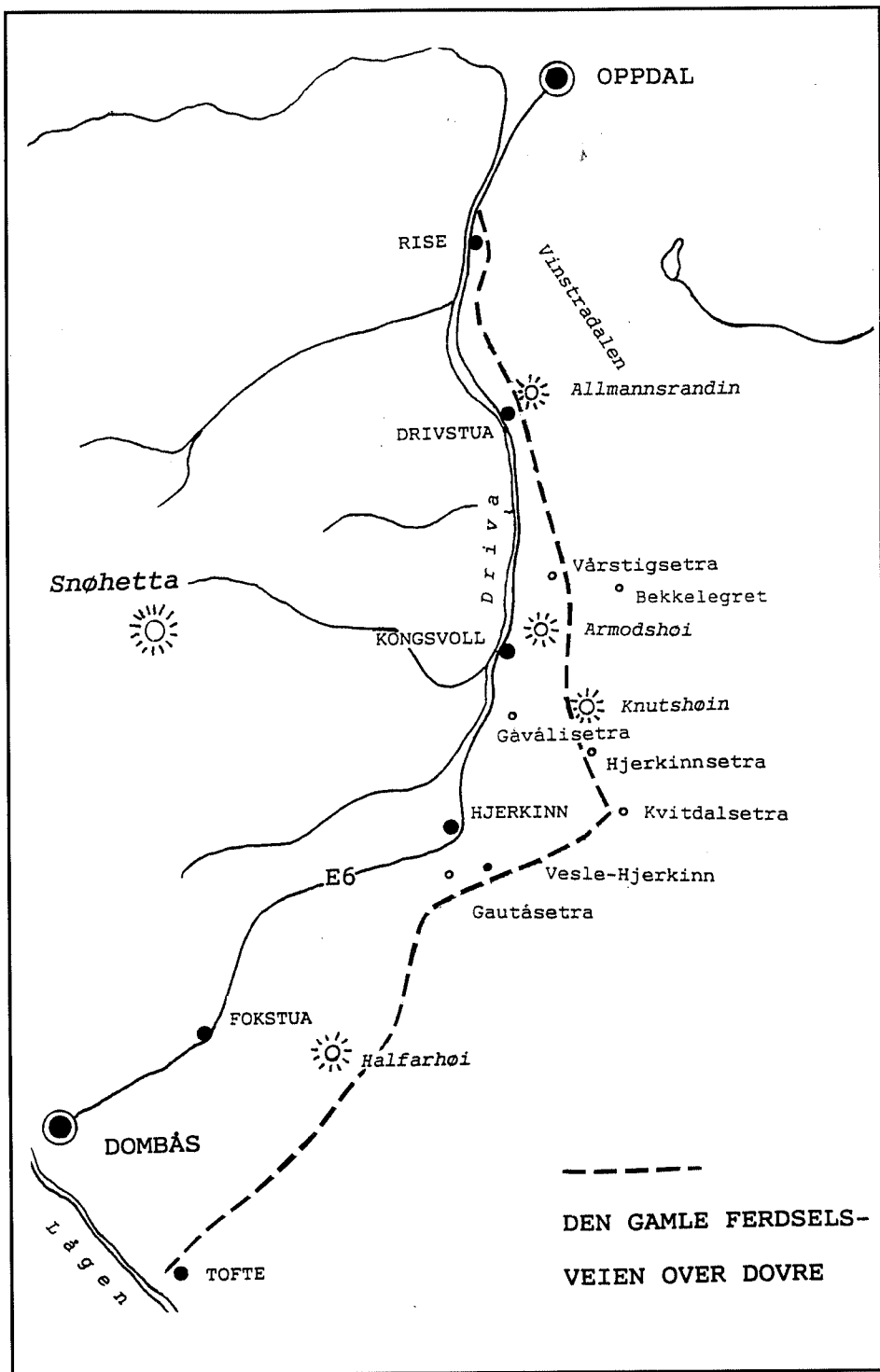
Det er utallige beretninger i sagaene om konger og andre fyrstelige personer som drog denne veien – alt fra Harald Hårfagres og frenden Gutorms ferd på 800-tallet.

Dramatisk er fortellingen om Håkon Magnusson, også kalt Toresfostre, som etter sin kroning i Nidaros i 1094, omkom på fjellet under en vill jakt på en rype. Dette skal ha vært på Risberget sør for Oppdal. Og det skal også ha vært i disse traktene at Gunhildsønnene gjorde ferden utrygg der de lå og røvet de reisende.

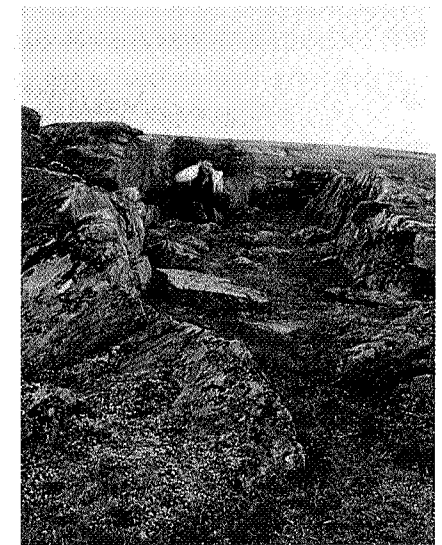
De siste somrene har vi stykke for stykke lett opp deler av denne eldste ferdselsveien, og sommeren 1989 gjensto den aller siste etappen fra Vårstigetsetra og frem til Oppdal. Men først litt om bakgrunnen for disse vandringene og tidligere funn.

Interessen for denne eldste veien knytter seg til stedet Vesle Hjerkinns, et område 3 km syd for Hjerkinns Fjellstue hvor det har vært arkeologiske undersøkelser i 1930-årene og gjennom flere år fra 1984. To av fem hustuffer er utgravd. Det ene huset har hatt en grunnflate på 200 kvm, det andre 90 kvm. Begge har hatt brede sovepaller langs veggene og flere ildsteder. Husenes karakter og de mange uvanlige og tildels sjeldne funnene, hvorav kan nevnes vikingtids smykker, mynter og et rikholdig hesteutstyr samt en amulett av bly som trolig har forbindelse med pilegrimsferd, gjorde at vi stilte spørsmålet om stedet kunne ha tjent som overnattingssted for reisende lenge før kong Øystein i begynnelsen av 1100-årene lot bygge sælehus på Dovrefjell. Funnene og dateringene viser at ferdselen kan ha gått forbi Vesle Hjerkinns siden begynnelsen av vikingtiden omkring 800- og inn på 1300-tallet.

I forhistorisk tid har trafikken trolig ikke vært så stor over fjellet. Det var vel helst jegere og fangstmenn som ferdes der. Men den store aktiviteten i vikingtiden førte også til større samkvem innenlands. Rikssamlingen har vært en viktig faktor, likeledes har oppkomsten av de eldste byene ført til stor etterspørsel etter varer og økt samferdsel. Men det var pilegrimsferdene til St.Olavs skrin i Nidaros som for alvor satte fart i trafikken. Særlig var det viktig å nå frem til Olavsmessene i dagene fra den 29. juli. I denne sammenheng har veien over Dovrefjell vært en av de viktigste allerede kort

Gammelt veifar ved Vesle Hjerkinn.
BIRTHE WEBER

Rester av steinbu langs den gamle
ferdselsveien. K. HOV

etter kong Olavs fall i 1030.

Alle veier omtales i de gamle lovene som gang- og rideveier. Vognen som transport- eller reisemiddel ble ikke alminnelig før meget sent, tidligst engang i 1600-årene. Ville man frem, måtte man gå eller i heldig fall ride, og veiene tok man som de var. Lovtekstene har bestemmelser om veienes standard og vedlikehold, men det gjaldt helst i dalene og strøk der folk bodde. "Hvordan veien var over ubygde strøk, vet vi lite om. Noen veibygging eller noe vedlikehold har det ikke vært tale om over Dovre mellom Gudbrandsdalen og Oppdal..... De folk som drog her, har stukket ut veilinjene og tråkket stiene år etter år. Folk drog her, og deres veier vandrer vi delvis ennu." Dette skriver Sverre Steen i 1929.

Hadde Vesle Hjerkinn vært et naturlig stoppested for veifarende gjennom så lang tid, mente vi det måtte være mulig å finne spor etter de mest brukte veiene/stiene til og fra området.

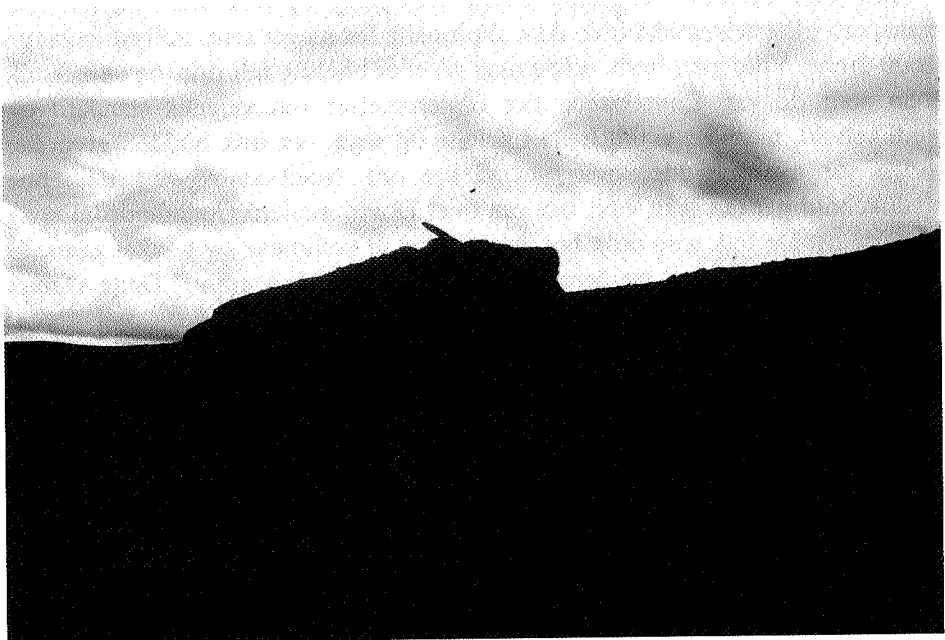
Stedet ligger på en slette under en høyde, Vesle Hjerkinnhøgda. Utsynet er vidt mot nord og vest. Ned til området fra sydvest og ut mot sydøst er det gamle får som avtegner seg tydelig i vegetasjonen. Sydvestover kan en følge dette stedvis nesten hele veien frem til Gautåi hvor en finner dagens turiststi på den andre siden av elven.

Mot sydøst har det gamle faret fulgt et høydedrag ned til og langs bredden av Folla.

Varder på rett linje mellom Hjerkinns og Tofte.

BIRTHE WEBER

Varde på steinblokk mot Vårstigen.

BIRTHE WEBER

Rimeligvis har det vært bro over elven der det er en idag. Gamle overleveringer forteller at veien skal ha gått gjennom Heimskaret til Kvitdalen. Store arealer langs Kvita er i dag oppdyrket, men det er funnet både gravhauger og tufter som kan tyde på gammel ferdsel og bosetning.

Opplysningen om at det skulle være gamle, ofte nedraste varder langs en gjengrodd sti under østsiden av Knutshø førte til en mer systematisk leting. Med Hjerkinnssetra som utgangspunkt gikk vi sommeren 1987 over Armodshøi og frem til et stikryss syd for Knutshø hvor veien fra Gåvålia kommer opp. Herfra og til Heimtjørni fant vi vardene, både bevarte og nedraste. Ofte var de nesten helt gjemt i vierkratt. Alle var bygget med en krans av støttestein omkring en oppreist, smal og forholdsvis lang stein. Med metall søker fant vi flere steder hesteskosøm av middelaldersk type.

Området har vært lite benyttet i senere tid. Turister har ikke funnet veien hit, bare jegere og gjetere. Vi mente derfor at vi var på rett vei.

For å fortsette der vi slapp, gikk vi sommeren etter fra Bekkelægret og frem til Heimtjørni. Herfra viste det seg ikke å være så enkelt. Under Knutshø hadde veien gått i forholdsvis flatt terreng, og vardene hadde ledet stien utenom myrer og i tørt lende. Ned til Vårstigen mente vi det burde være enklest å gå gjennom skaret vest for Veslekollen, men her havnet vi snart i myr. Heller ikke her fant vi varder. Det viste seg at det gamle faret har ført rett over det nordøstligste utspringet av Nordre Knutshø. I nordhellingen fant vi varder, men av en annen karakter. Terrenget her består av skredjord, og små varder vil ha forsvunnet. Oppe på store flyttblokker fant vi vardene, bygget opp på samme måte. Vi kom tørrskodd ned og frem på flatene mot veien til Vårstigsetra.

Det tar utrolig lang tid å lete opp stier og varder, selv om det på kartet ser enkelt ut. På den korte strekningen mellom Heimtjørni og Vårstigveien hadde vi brukt syv timer, men da hadde vi gått opp og ned flere ganger før vi kom på rett vei. Den siste etappen til Oppdal måtte vi av praktiske grunner forkorte noe. Fra biler parkert i Vinstradalen ved Veslvonskaret gikk vi i et stort følge sommeren 1989 rett vest mot Finnsjøen. På flyene her som er vide og lettgatte, fant vi snart den første av vardene. Her er det åpent og flatt, og flere stier løp parallelt. Etter noe leting ble traséen funnet nord over Allmannsranden, vest for Langfonnskarven og mellom Store og Lille Ristjønn. Videre gikk vi over Risberget på østsiden. Ute på nordpynten ventet det oss et storslagent skue – hele Oppdalsbygda lå fremfor oss.

Den nøyaktige traséen ned til bygda er ikke funnet, vi har trolig ikke gått høyt nok opp på ryggen mot vest. I klart vær er det imidlertid ingen sak å gå mot målet når det ligger åpent foran en, og vi endte, som folk i århundrer før oss, ved det store gravfeltet på Rise.

En gravrøys oppe på Risberget tett ved den gamle veien må helst sees som minne etter fangstmenn. Det er ved flere anledninger gravet i røysa og funnet

Gravrøysa på Allmannsranden.

K. HOV

Nedstigningen fra Risberget mot Rise.

K. HOV

så mange som et par dusin pilespisser blant annet.

Funnene tilhører to perioder av yngre jernalder, merovingertid og vikingtid. Det rikholdige utvalg av pilespisser og ildstål tyder på at mer enn én person har vært gravlagt her.

Stedet hvor gravrøysa ligger, heter Allmannsranden som her er tydet "Daudmannsranden". Etter denne tolkingen skulle navnet være godt over tusen år gammelt.

På viddene mot Risberget har det vært vanskelig å finne ly for uværet. Enkle krypinn har måttet gjøre nytten. Vi fant restene etter to slike nær den gamle veien, en steinbu som var bygget inntil større blokker som fungerte som vegger og et sted lå det stein i ring ut fra en stor blokk.

Steinene kan ha holdt på en duk av noe slag, kanskje skinn. Under Knutshø hadde vi tidligere funnet en steinbu rett i stien. Ingen av disse steinbuene har tidligere vært kjent og beskrevet som lægre. Det er derfor rimelig at de har hatt med den gamle ferdseien over fjellet å gjøre. På fjellstrekningen mellom Drivdalen og Vinstradalen har det også enkelte steder vært mulig å komme ned i dalene hvis uværet brøt løs. Men den enkleste og letteste veien å komme seg frem har vært oppe på fjellet.

Det kan også tenkes at fremmede kunne få kjentfolk med. "Ordlyden i dei gamle privilegie-dokumenta syner tydeleg at bygdafoket her nord i Oppdal hadde plikt på seg til å følge både opp på Fjelle og til å møte opp der sør (truleg ved Hjerkin) for å syne vegen nordover langs etter Risbergje eller gjennom Drivdalen. Det gjaldt kanskje alt frå den tida då dei gamle norske kongane rådde her heime. For eit dokument frå midten av 1400-talet er berre ei oppattnying av lovnader frå eldre tider." (Ola J. Rise i Oppdalsboka, II)

Merkelig nok finnes det ikke bestemmelser om merking eller varding av veier i de gamle lovene, bare at "veiene skal være således som de har vært fra gammel tid" (Landsloven 1274), og der var bestemmelser om f.eks. bredde og vedlikehold.

Har det likevel i sin tid kommet forordninger om oppmerking av viktige hovedveier i terreng hvor en ellers lett kunne komme ut av kurs? Det er faktorer som kan tyde på at vardene over Dovrefjell har sammenheng med historiske begivenheter som gjorde en slik oppmerking påkrevd.

Vardetypen vi har funnet på veien mellom Knutshø og Oppdal, finner vi igjen langs en gammel sti oppe på fjellstrekningen mellom Hjerkin og Tofte. Dette er øde, golde strekninger hvor vardene er forholdsvis tett plassert. Oppbygningen av vardene er den samme, en smal forholdsvis høy midtstein som er holdt på plass av en mindre stein.

Samme vardetype finnes også langs en gammel pilegrimsvei mellom Eltdalen i Trysil og Rendalen. Her er den beskrevet slik: "...veien er markert med flate steiner stilt på høykant slik at de peker ut retningen...". En del av

denne gamle veien ble filmet av NRK-Hedmark og vist på fjernsyn. Vi kunne med egne øyne konstatere at samme type varde var benyttet.

Hvilke historiske begivenheter er det som kan ha ført til en "offentlig" forordning om merking av veier? Vi kan tenke oss to: rikssamlingen og kong Olavs fall på Stiklestad som hurtig førte til at skarer av pilegrimer fant veien til Nidaros. Den siste forklaringen kan være den mest sannsynlige. Vardene er for det meste så lave at de ville forsvinne fullstendig om vinteren, og etter det vi vet, var det om sommeren de store pilegrimsferdene foregikk.

Så noen råd til fotturister som vil lete etter gamle veifar i fjellet.

Finn frem kartet og studer det nøye. Ofte har den gamle veien gått den korteste strekningen fra et sted til det annet. Der vi ville runde en kolle, gikk "de gamle" rett over, gjerne i bakkant av toppen. Og husk; tørt, høytliggende terreng ble foretrukket fremfor dalsenkninger.

Til slutt: Vi har fått vite at Trondhjems Turistforening har planer om å tilrettelegg en turistrute fra Orkelsjøhytta og frem til Gåvålia. Store deler av denne vil følge traséen til den eldste veien som vi har beskrevet. Etter gammel tradisjon skal et av stoppestedene for pilegrimene nettopp ha vært Gåvålia, men dette er noe vi bare har hørt.

Likevel, det er lang vei fra Hjerkinns og til Oppdal (eller Drivstua), og det ville være naturlig å fortsette Kvitdalen inn til Gåvålia for derfra å gå langs bekken opp til stikrysset som vi har nevnt syd for Knutshø. Vi kan bare ønske god tur!

BIRTHE WEBER (1926), Bærum. Arkeolog ved Oldsaksamlingen, Universitetet i Oslo.

Litteratur:

Farbregd, T. 1969: Stadnamn frå Drivdalen. Hovudoppgåve i nordisk. Univ. i Oslo. Stensil.

Farbregd, O. 1972: Pilefunn frå Oppdalsfjella. Miscellanea 5. Univ. i Trondheim.

Rise, O. 1951: Oppdalsboka. Bd. II. Oslo.

Steen, S. 1929: Ferd og fest. Reiseliv i norsk sagatid og middelalder. Oslo.

Weber, B. 1986: Vesle-Hjerkinns – en fjellgård (?) med mange ben å stå på. Viking XLIX 1985/96.

Weber, B. 1987: Vesle Hjerkinns – A Viking Age Mountain Lodge. A preliminary report. Proceedings of the Tenth Viking Congress. Universitetets Oldsaksamlings Skrifter. Ny Rekke. Nr. 9. Oslo.

Weber, B. 1987: På leting etter gamle veier. Nicolay. Nr. 2, 1987, Oslo.

Weber, B. 1988: I pilegrimenes spor. SPOR, fortidsnytt fra Midt-Norge 3 (1988), 1. Trondheim.

Jeg, en bærpeller

Av BJØRN JOHAN JACOBSEN

Jeg har ikke villmarkspanel på kjøkkenet og finnkniv i smøret. Et firspann nedsnødde grønlandshunder på trammen er heller ikke min stil, liksom.

I det heletatt, å stryke til skogs med såpeglatte ski mellom kroppen og globusen har aldri avleira gode minner under topplua her i gården. Sånn er det med oss som er unnfanget, oppbrakt og levert inn til sesjon fra den snøfrie randsonen av kongeriket. Kyst-ungel har vært utsatt for megen ringeakt i norske skiløyper opp gjennom generasjoner. Vissheten om at vi såvel opp som nedad bakke er en nedslående stilstudie hemmer sjølsagt vår omgang med nedsnødd natur. På sett og vis blir vi vinterstid en minoritet som vandrer søndagsturen langs ustrødde fortau og venter på å bli gammel nok til å bruke isbrodd.

Folk som er født og drilla i de igjenfokne dalstroka innafor har så utrolig mye humor gående omkring vårt forhold til vinterlandskapet, må vite.

Det er nå engang slik her i verden, at enten går du på skrå over Grønland med kone og barn hver søndag vinterstid, eller så er du en surstoffriendtlig akademikertulling som sitter hjemme og ser "Figaros bryllup" som søndagsmatine på TVn.

Slik blir det til at jeg vinterstid stirrer avmektig inn i polkøen av nedsnødde grantrær og sukker: "mitt rike er ikke av den verden."

Mitt rike?

Ei myrflate med vassgrått hår. Utsyn over havet som fletter lange krokete fjord-fingre inn i landskapet. Håpet om å finne noen molter her, sjøl om det har vært smått stell så langt. Eller ei uframkommelig steinrøys med fett bringebærris, et markfritt eldorado der du kan melke en blodrød liter i bøtta pr. time.

Har du forresten følt gleden over å hanke to bøtter tyttebær en ettermiddag, - uten tanke for hvor mange okser de nærmeste pårørende må gafle inn dersom dette kun skal sette spiss på søndagssteika?

Jada, jeg akter å stå frem i full offentlighet og si det som det er: Jeg er en bærplukker.

Muligens er jeg en sårbar Pjuskulf med frostroses i sjela etter all hundsing vinterstid, men min erfaring er at man ingenlunde vokser i anseelse ved å røpe hang til bærpelling. Å nevne slikt i villmarkskretser er omtrent som å slå et slag